

Nr 42.

Av herr **Persson** i Falla m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 79, angående åtgärder för begränsning av statsutgifterna under budgetåret 1939/40 m. m.

Det skall erkännas, att den besparingsplan, som framlagts i Kungl. Maj:ts proposition nr 79, på åtskilliga punkter präglas av en erkännansvärd strävan att begränsa statens utgifter. Det resultat som uppnåtts är emellertid ur besparingssynpunkt föga tillfredsställande. De summor, som propositionen angiver såsom möjliga att bespara, äro i och för sig ej synnerligen imponerande. Delvis utgöras de för övrigt endast av sådana besparingar, som även under normala förhållanden böra kunna uppkomma på en riksstat. Och det bör ej förglömmas, att man å andra sidan å talrika anslag har att som vanligt räkna med avsevärda överskridanden; beräkningar härom hava av naturliga skäl endast sporadiskt kunnat framläggas i propositionen.

Emellertid är det vår övertygelse, att icke alla möjligheter till en sådan begränsning av statsutgifterna, som i nuvarande finansiella läge är ofrånkomlig, blivit tillvaratagna. Av naturliga skäl är det icke för oss möjligt att härutinnan framlägga bestämda yrkanden. Vi hava nämligen icke kunnat förskaffa oss tillräcklig kännedom om de förhållanden av vilka det beror, om besparingar kunna äga rum eller icke: varken om föreliggande behov eller om redan företagna dispositioner. Vi måste sålunda inskränka oss till att dels angiva vissa allmänna riktlinjer för besparingsarbetet, vilka enligt vår mening icke — eller i varje fall icke tillräckligt — blivit beaktade i propositionen, dels fästa uppmärksamheten på särskilda anslag — dels sådana som berörts i propositionen, dels andra — med avseende på vilka förutsättningar synas vara för handen för längre gående besparingsåtgärder än Kungl. Maj:t avsett. För utskottet bör det vara möjligt att efter införskaffande av erforderliga upplysningar komma till ett säkrare bedömande av besparingsmöjligheterna.

Bland de allmänna spørsmål, som en besparingsaktion upprullar, möter framför allt frågan om statsutgifternas bundenhet.

I synnerlig omfattning äro statsutgifterna ofrånkomliga på den grund att staten redan genom utfästelser till enskilda personer eller sammanslutningar eller kommuner (anställning av tjänstemän, som ej kunna skiljas från tjänsten, avslutande av entreprenadkontrakt, beviljande av statsbidrag o. s. v.) förbundit sig att företaga dem. I nuvarande läge föranledes man givetvis att fråga sig, huruvida Kungl. Maj:t och underlydande myndigheter vid ingående av sådana förbindelser alltid förfarit med nödig varsamhet; särskilt gäller detta sådana åtgärder som vidtagits då faran för en världskris var överhängande och än mer dem som företagits efter krigsutbrottet. Detta

spörsmål lärer väl emellertid först i annat sammanhang kunna komma under riksdagens bedömande; detsamma gäller även om utgifter som i nu antydda läge ägt rum. I varje fall har man att räkna med de utgifter, som dessa förbindelser nödvändiggöra, såsom ovillkorligen bundna.

Men »bundenheten» har icke alltigenom denna karaktär.

Det synes sålunda, med anledning av uttalanden, som här och var förekomma i propositionen, för det första vara anledning att understryka, att den omständigheten att medel anvisats åt viss statsmyndighet eller ställts till dess förfogande, under inga omständigheter betager Kungl. Maj:t möjligheten att förordna att medlen skola innehållas. Det kan väl också i vissa fall ifrågasättas, huruvida liknande dispositioner i förhållande till fristående institutioner måste anses vara för staten ovillkorligen bindande.

I de fall, där en i och för sig bindande utfästelse föreligger, lärer det väl ofta nog kunna tänkas, att staten genom underhandlingar med vederbörande har möjlighet att bliva fri från sin förbindelse eller vinna uppskov med des fullgörande. Det ligger stor vikt uppå att alla möjligheter till sådana besparingar uppmärksammas och tillvaratagas.

I enstaka fall har i propositionen omförmäls, att entreprenörer på grund av inträffade eller befarade prisstegringar önskat bliva fria från ingångna kontrakt; jfr härom även prop. nr 77. Sådana önskemål måste väl i många fall tillbakavisas. Men de böra kunna tillmötesgå i åtskilliga fall, där det företag som kontraktet avser är av beskaffenhet att med hänsyn till det finansiella läget böra ställas på framtiden. Från viss synpunkt sett kan visserligen göras gällande, att staten på detta sätt befriar vissa entreprenörer från en förlust de varit skyldiga att bära. Detta förhållande synes emellertid stundom kunna beaktas på det sätt, att staten uppställer sådana villkor för frånträdande av kontrakt som kunna leda till förbilligande av andra företag vilka skola komma till utförande.

I de fall, där en kommun i en eller annan form blivit tillförsäkrad ett statsbidrag, lärer väl likaledes ofta nog inträffa, att kommunen av en eller annan anledning — särskilt på grund av de kostnader för kommunen som äro förbundna med bidraget — önskar avstå från det tilltänkta företaget eller i vart fall uppskjuta dess genomförande, så att det ej kommer att belasta det nu löpande budgetårets anslag. Staten har all anledning att tillmötesgå sådana anspråk. Och icke nog härmed. Statens organ böra på här ifrågavarande område vara positivt verksamma för att övertyga kommunerna om nödvändigheten av utgiftsbegränsningar. Att så sker kan icke sägas innebära ett obehörigt intrång i den kommunala självbestämmningsrätten; frågan gäller ju nämligen här endast en begränsning av sådan verksamhet för vilken kommunerna äro beroende av statens ekonomiska hjälp.

Man talar också om att statsutgifterna äro »bundna» genom lagar och författningar, som bestämma, att bidrag och understöd skola utgivas eller utgifter eljest företagas. Det måste emellertid noga fasthållas, att vad sålunda bestämts också kan när som helst ändras av statsmakterna och att en verklig bundenhet föreligger blott då på grund av författningarna utfästelser

blivit gjorda och rättigheter gentemot staten uppkommit. Om enskilda personer eller sammanslutningar eller kommuner — utan att ha erhållit några utfästelser från statens sida — knutit förväntningar till en författning med bestämmelser om statsbidrag o. s. v. och inrättat sin verksamhet därefter, kan staten i allt fall icke erkänna någon skyldighet att respektera dessa förväntningar; den är oförhindrad att uppställa skärpta villkor eller helt inställa bidragsverksamheten. Det kan erkännas, att tungt vägande billighets-skäl kunna tala för hänsyn till de förväntningar som på nu angiven grund ställas på staten. Särskilt måste man ju beakta, att allmänheten ofta med visst fog ansett sig, med stöd i erfarenheter från lugna tider, kunna utgå ifrån att vad som en gång blivit bestämt för ett budgetår icke skall under dettas lopp ändras. En sådan säkerhet kan icke staten åtaga sig att bereda medborgarna, men en viss hänsyn bör, så långt sig göra låter, tagas till att de på goda grunder räknat med statens hjälp och inrättat sig därefter. Under alla omständigheter bör emellertid fasthållas, att sådan hänsyn endast behöver tagas till den som verkligen vidtagit sådana åtgärder i förlitan på statens hjälp, att han genom dess uteblivande skulle lida verklig skada. Det finnes sålunda inga rättsliga hinder för revision av sådana författningar, som nu »binda» statsutgifterna. Och det är synnerligen angeläget att statsmakterna utan överdriven hänsyn skrida till den revision som det finansiella läget påkallar. I vissa fall kan en sådan revision företagas av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande. I andra fall, särskilt då bestämmelserna meddelats i lagform, måste riksdagen för varje särskild fråga medverka vid tillkomsten av ändrade bestämmelser. Men det finnes också en tredje kategori av bestämmelser, nämligen sådana som väl beslutats av riksdagen men i en sådan form, att dess beslut icke grundlagsenligt påfordras för ändring. Vi vilja såsom en provisorisk åtgärd ifrågasätta bemyndiganden för Kungl. Maj:t att vidtaga sådana ändringar i dylika författningar som till vinnande av besparingar kunna finnas påkallade. Med sådana bemyndiganden skulle ändrade regler om vissa bidrag m. m. kunna meddelas utan avvaktande av lagtida riksdagens beslut.

Vad nu anförts innefattar en reservation mot det stundom överdrivna talet om statsutgifternas ofrånkomliga bundenhet. Den »bundenhet», som icke är av strängt juridisk beskaffenhet, utan blott består däri att man icke vill rubba de förväntningar som från det ena eller andra hållet knyts till statens verksamhet och enkannerligen dess ekonomiska stöd, kan och måste staten i en allvarlig kristid frigöra sig ifrån. Den bottnar i ett anspråk på säkerhet och beräknelighet i de samhällseliga förhållandena, som helt naturligt framvuxit under lugna tider, men som staten icke under nuvarande förhållanden alltid kan tillmötesgå. Särskilt med hänsyn till den oerhörda belastning av olika slags utgifter, som den svenska staten på senare tid ådragit sig, är det angeläget att det ju förr dess hellre göres klart för medborgarna, i huru hög grad dess fortsatta verksamhet uteslutande är beroende av medeltillgång och av statsmakternas fria omprövning, i hur ringa grad den i ordets egentliga mening är »bunden».

Vad det nu gäller är emellertid icke blott att hävda den frihet staten i denna stund äger utan också att tillse, att den framdeles iakttager största möjliga varsamhet vid vidtagande av sådana åtgärder, som äro ägnade att binda den vid framtida utgifter, under nu löpande budgetår eller senare. Propositionen ger anvisning på åtskilliga sådana möjligheter. Då emellertid besparingsutredningen närmast inriktats på besparingar å nu löpande riksstat, vill det synas, som om den icke omfattat en systematisk genomgång av sådana områden, där i närvarande stund intet annat kan åstadkommas än åtgärder för minskning av blivande belastningar å senare riksstater. Vi föranlåtas därför att starkt understryka betydelsen av att alla möjligheter till vidtagande av sådana åtgärder noga tillvaratagas. Sådan revision av gällande författningar, varom nyss talats, är även ur den synpunkt vi här avse av den allra största vikt. Men framför allt gäller det att åstadkomma en begränsning av den bundenhet, som uppkommer genom diskretionära beslut av Kungl. Maj:t och andra myndigheter. Det bör snarast möjligt tillses, att beviljandet av bidrag avsedda att utgå under kommande budgetår i erforderlig mån begränsas, så att statsmakterna vid uppgörandet av riksstaten för 1940—41 i möjligaste mån får fria händer att företaga nedskärningar utöver vad nu befinnes möjligt.

Ett speciellt problem erbjuder den bundenhet, som uppkommer på personalkostnadernas område. Departementschefen förklarar sig hava övertäget vissa åtgärder på detta område (s. 16). Vi vilja emellertid ifrågasätta ytterligare steg i samma riktning. Givetvis måste synnerlig varsamhet iakttagas vid inrättande av nya ordinarie tjänster. Det vore vidare enligt vår mening välbetänkt att efter mönster av k. k. 20 okt. 1922 (nr 499) genomföra vissa restriktioner i avseende å återbesättande av ledigvordna ordinarie befattningar. Sådana restriktioner kunna uppenbarligen ej drivas för långt och böra ej ifrågakomma i syfte att i mera väsentlig mån överflytta göromål till icke ordinarie befattningshavare. Men det är å andra sidan angeläget att, särskilt i den tid då man har att räkna med möjligheten av stora förändringar i avseende å statsverksamhetens inriktning och då på samma gång statsfinanserna äro hårt ansträngda, med särskild noggrannhet tillse att staten icke belastas med fortsatta varaktiga kostnader för tjänster som kunna misstänkas inom en jämförelsevis snar framtid bliva överflödiga. Vi vilja tillika i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att största möjliga återhållsamhet iakttages vid anställande av icke ordinarie personal. En sådan återhållsamhet kan medföra en omedelbar kostnadsbesparing, men är även för framtiden av en viss betydelse, då ju staten på goda grunder — fastän rättsliga hinder ej möta — drager sig för att utan starka skäl entlediga sådan personal eller minska dess löner.

I övrigt vilja vi med avseende på särskilda kategorier av anslag göra ytterligare några uttalanden av mera allmän innebörd.

Beträffande omkostnadsanslagen hava vi uppmärksammat, att frågan om besparingar i statens tryckningskostnader endast i få fall blivit berörda. Denna fråga bör bliva föremål för synnerlig uppmärksamhet. En överblick

över »Sveriges offentliga publikationer» med ledning av den av riksdagsbiblioteket årligen utgivna bibliografien över dessa giver omedelbart vid handen, att avsevärda begränsningar utan alltför stor olägenhet kunna vidtagas exempelvis i avseende å statistiska publikationer, redogörelser för vetenskapliga rön, årsberättelser, kommittébetänkanden m. m., för att icke tala om festskrifter och dylika publikationer.

Vi hälsa med tillfredsställelse, att en viss reduktion av resekostnader planeras, och uttala den förhoppningen att den »mera detaljerade» undersökning departementschefen ställer i utsikt måtte fullföljas så snabbt, att utan dröjsmål begränsningar kunna vidtagas överallt där de befinnas möjliga. Uppenbarligen finnas åtskilliga områden där en dyrbar inspektionsverksamhet utan olägenhet kan för någon tid givas en mera begränsad omfattning.

Vi vilja tillika fästa uppmärksamheten vid den i propositionen flyktigt berörda frågan om reparations- och underhållskostnader m. m. Enligt vad vi erfarit, finnas å staten för statens allmänna fastighetsfond vid ingången av innevarande budgetår disponibla anslagsposter för ifrågavarande ändamål å tillhoppa 5,347,000 kronor. — Frågan om begränsning av inventarieinköp hava vi endast undantagsvis funnit berörd i propositionen; det synes emellertid angeläget, att i anslutning till ett uppslag i promemorian (s. 9) — på sätt redan skett inom postverket (prop. bil. s. 83) — alla myndigheter åläggas att begränsa nya inventarieanskaffningar till det oundgängligen nödvändiga.

I detta sammanhang vilja vi erinra om att riksstaten upptager anslag för »konstnärlig utsmyckning» av offentliga byggnader (Ufk III 17, 20 och 25) till ett sammanlagt belopp av 115,000 kronor. Såvida icke bindande uppgörelser om dessa medelst användning föreligga, borde det kunna ifrågakomma att inbespara dem. Detsamma gäller om kostnader för liknande ändamål bestridda från andra anslag.

Vi förutsätta, att den i propositionen framlagda planen för begränsning av den statliga utredningsapparaten inom vederbörande utskott underkastas noggrann omprövning. Bland utredningar, som enligt denna plan ansetts böra tills vidare anstå, hava vi uppmärksammat dem, som avse byggnadskostnaderna på landsbygden samt de statliga monopolföretagens inbegripande under statsrevisionens granskningsrätt. Vi vilja ifrågasätta riktigheten av att dessa utredningar, vilka båda äro angelägna just ur besparingsynpunkt, uppskjutas. Särskilt bör den förstnämnda, som angår en fråga vars stora vikt för den enskilda hushållningen yttermera aktualiserats av det nuvarande krisläget, framstå såsom mycket betydelsefull. Å andra sidan förekomma bland utredningar, som äro avsedda att fullföljas, sådana som enligt vår mening utan alltför stor olägenhet kunde anstå; utan anspråk på fullständighet nämna vi bl. a. den stort anlagda strafflagberedningen, som — utan föranledande av någon riksdagens framställning i ämnet — blivit igångsatt för endast ett år sedan, bostadssociala utredningen, fritidsutredningen och utredningen rörande betygsättningen i folkskolan. Med avseende på de

V C 22. *Bidrag till uppförande, inrättande eller inlösen av vårdhem för lättskötta sinnessjuka* (550,000 kr.). Större delen av detta anslag är enligt uppgift ännu odisponerad. Hur behjärtansvärt ändamålet än må vara, synes dock något uppskov med planerade byggnadsföretag vara försvarligt.

V C 44. *Bidrag till uppförande m. m. av epidemisjukhus* (300,000 kr.). Om detta anslag gäller vad som sagts om det närmast föregående.

V C 71. *Bidrag till förebyggande mödra- och barnavård* (275,000 kr.). På detta anslag synas besparingar möjliga, till den del det avser inredning och utrustning av centraler.

V C 72. *Skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn* (150,000 kr.). Vid dispositionen av detta anslag, som är helt nytt, synes största möjliga varsamhet böra iakttagas till förebyggande av ett eljest säkerligen avsevärt överskridande av anslaget.

VI E 8. *Bidrag för turistreklam- och upplysningsverksamhet i utlandet* (250,000 kr.).

VIII I 28. *Bidrag till skolhemsbyggnader* (250,000 kr.). Det kan ifrågasättas, om ej denna bidragsverksamhet tills vidare kunde inställas.

VIII K 3. *Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar* (252,000 kr.). Avsevärda besparingar borde kunna göras, i varje fall å de delbelopp, som avse föreläsares resekostnader och anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar i samband med studiecirkelverksamhet.

VIII K 4. *Understöd för anordnande av flyttande folkhögskolekurser* (70,000 kr.).

VIII K 10. *Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* (378,300 kr.). Ehuru en avsevärd del av detta anslag synes vara bunden genom redan skedda anvisningar, borde det eftersträvas att åstadkomma besparingar till större belopp än det i departementspromemorian avsedda.

IX F 12. *Förekommande och hämmande av smittsamma husdjursjukdomar. Åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen* (2,000,000 kr.). Å detta anslag torde avsevärda besparingar böra eftersträvas genom ändring i grunderna för bidragstilldelningen.

IX H 1—6. *Egnahemsbildning*. Vi erinra om den omorganisation av egnahemsverksamheten, som beslöts vid innevarande års lagtima riksdag och som, sedan den bragts i full tillämpning, är ägnad att ådraga staten väsentligt ökade kostnader. Den nya organisationen är i huvudsak avsedd att träda i kraft först under nästa budgetår. Huruvida besparingar under innevarande budgetår äro möjliga, kunna vi ej bedöma. I varje fall är det angeläget att noga överväga, huruvida beslutet, i vad avser kommande budgetår, bör fullföljas, och att tillse, att inga åtgärder vidtagas, som kunna föregripa lagtima riksdagens beslut i denna fråga.

IX H 8. *Jordanskaffningsverksamhet inom Västernorrlands m. fl. län* (300,000 kr.). På sätt 1936 års egnahemsutredning avsett, torde bidrag ej

över »Sveriges offentliga publikationer» med ledning av den av riksdagsbiblioteket årligen utgivna bibliografien över dessa giver omedelbart vid handen, att avsevärda begränsningar utan alltför stor olägenhet kunna vidtagas exempelvis i avseende å statistiska publikationer, redogörelser för vetenskapliga rön, årsberättelser, kommittébetänkanden m. m., för att icke tala om festskrifter och dylika publikationer.

Vi hälsa med tillfredsställelse, att en viss reduktion av resekostnader planeras, och uttala den förhoppningen att den »mera detaljerade» undersökning departementschefen ställer i utsikt måtte fullföljas så snabbt, att utan dröjsmål begränsningar kunna vidtagas överallt där de finnas möjliga. Uppenbarligen finnas åtskilliga områden där en dyrbar inspektionsverksamhet utan olägenhet kan för någon tid givas en mera begränsad omfattning.

Vi vilja tillika fästa uppmärksamheten vid den i propositionen flyktigt berörda frågan om reparations- och underhållskostnader m. m. Enligt vad vi erfarit, finnas å staten för statens allmänna fastighetsfond vid ingången av innevarande budgetår disponibla anslagsposter för ifrågavarande ändamål å tillhoppa 5,347,000 kronor. — Frågan om begränsning av inventarieinköp hava vi endast undantagsvis funnit berörd i propositionen; det synes emellertid angeläget, att i anslutning till ett uppslag i promemorian (s. 9) — på sätt redan skett inom postverket (prop. bil. s. 83) — alla myndigheter åläggas att begränsa nya inventarieanskaffningar till det oundgängligen nödvändiga.

I detta sammanhang vilja vi erinra om att riksstaten upptager anslag för »konstnärlig utsmyckning» av offentliga byggnader (Ufk III 17, 20 och 25) till ett sammanlagt belopp av 115,000 kronor. Såvida icke bindande uppgörelser om dessa medelst användning föreligga, borde det kunna ifrågakomma att inbespara dem. Detsamma gäller om kostnader för liknande ändamål bestridda från andra anslag.

Vi förutsätta, att den i propositionen framlagda planen för begränsning av den statliga utredningsapparaten inom vederbörande utskott underkastas noggrann omprövning. Bland utredningar, som enligt denna plan ansetts böra tills vidare anstå, hava vi uppmärksammat dem, som avse byggnadskostnaderna på landsbygden samt de statliga monopolföretagens inbegripande under statsrevisionens granskningsrätt. Vi vilja ifrågasätta riktigheten av att dessa utredningar, vilka båda äro angelägna just ur besparings-synpunkt, uppskjutas. Särskilt bör den förstnämnda, som angår en fråga vars stora vikt för den enskilda hushållningen yttermera aktualiserats av det nuvarande krisläget, framstå såsom mycket betydelsefull. Å andra sidan förekomma bland utredningar, som äro avsedda att fullföljas, sådana som enligt vår mening utan alltför stor olägenhet kunde anstå; utan anspråk på fullständighet nämna vi bl. a. den stort anlagda strafflagberedningen, som — utan föranledande av någon riksdagens framställning i ämnet — blivit igångsatt för endast ett år sedan, bostadssociala utredningen, fritidsutredningen och utredningen rörande betygsättningen i folkskolan. Med avseende på de

utredningar, som anses böra fullföljas, böra alla inskränkningar i organisation och arbetsuppgifter, som äro möjliga utan äventyrande av arbetsresultaten, genomföras. Helt visst behövde värdet av kommittéernas arbetsresultat i många fall icke i alltför kännbar mån minskas, om t. ex. vissa till grund för dem liggande undersökningar av statistiskt och därmed jämförlig art bleve något beskurna. Vi anteckna med tillfredsställelse att departementschefen anser, att »den utsträckning vari utredningsresultaten befordras till trycket» bör »bli föremål för omsorgsfull prövning».

Särskild uppmärksamhet kräva de reservationsanslag av löpande natur, som vid budgetårets ingång upptogo betydande behållningar. Det bör noga tillses, att sådana behållningar icke annat än i undantagsfall förbrukas vid en tidpunkt då det statsfinansiella läget är så ansträngt som nu.

Det är avsett, att ganska avsevärda belopp skola på det sättet inbesparas, att anslag endast få disponeras i den mån Kungl. Maj:t framdeles prövar sådana förutsättningar vara för handen, som gälla för användning av anslag upptaget å allmän beredskapsstat. Vi finna denna anordning välbetänkt. Det är visserligen sant, att därmed summan av beredskapsanslag väsentligt ökas, och att därmed de enligt vår mening välgrundade invändningar mot en alltför vidsträckt beredskapsfullmakt, som vid tidigare tillfällen rests inom riksdagen, ånyo aktualiseras. Men om de av riksdagen fastslagna betingelserna för beredskapsanslags användning iakttagas, bortfalla i väsentlig mån dessa betänkligheter. Riksdagen har nämligen uttalat »den förhoppningen, att arbeten i större omfattning icke skola i konjunkturutjämnande syfte behöva igångsättas under den tid, som förlöper intill dess riksdagen kan bli i tillfälle att till prövning upptaga frågan om vad som må kunna göras för att motverka följderna av en inträdande kris». Riksdagen har tillika uttalat, att »framläggandet av tilläggsstat till riksstaten för det år beredskapsstaten avser torde böra ske så tidigt under riksdagen, att riksdagen snarast möjligt beredes tillfälle att pröva de åtgärder, som av en rådande kris påkallas och för vilka anslag å tilläggsstat måste beviljas. Detta läter kunna ske omkring den 15 februari... På detta sätt får riksdagen möjlighet att icke blott erhålla uppgift om de åtgärder, som av Kungl. Maj:t vidtagits genom anvisningar å beredskapsstaten, utan även att pröva omfattningen av den fortsatta verksamheten för krisens utjämnande.» Av dessa grundsatser för beredskapsanslags användande torde böra följa, att de anslag, som nu så att säga förvandlas till sådana, endast under en tid av några månader komma att stå till Kungl. Maj:ts fria förfogande, och att frågan, huruvida och i vad mån efter denna tidpunkt de med dem avsedda företagen skola komma till utförande, kommer under riksdagens omprövning antingen vid reglering av riksstat eller beredskapsstat för 1940—41, eller eventuellt, om arbetslöshetsläget därtill föranleder, vid behandlingen av tilläggsstat innefattande täckning för anslagen å nu löpande beredskapsstat.

Särskild uppmärksamhet måste vid en besparingsaktion anslagen för sociala ändamål tilldraga sig. Departementschefen har framhållit, att man med avseende å »utgifter med karaktär av inkomstöverflyttningar» endast ställes

inför frågan, hur en nödvändig inskränkning i den enskilda konsumtionen bäst skall fördelas mellan olika medborgare. »Det kan med starka skäl hävdas», fortsätter departementschefen, »att i stort sett en nedskärning av de sociala anslagen skulle verka hårdare än konsumtionsbegränsningen skattevägen, och denna uppfattning har fått göra sig gällande vid utgiftsgranskningen». Detta betraktelsesätt synes giva fog för erinringar. Starka skäl kunna anföras för den meningen, att det kan vara nödvändigt att i en tid, när de, som bära de samhälleliga bördorna, på ett utomordentligt sätt betungas, också de som åtnjuta samhällets hjälp få finna sig i en viss inskränkning i sina förmåner. I varje fall är det knappast tänkbart, att staten skulle i stort sett kunna vidmakthålla sina sociala föranstaltningar i obeskuren omfattning i en tid som ställer så stora fordringar som den nuvarande på statskassan. De erforderliga reduceringarna i de sociala anslagen böra emellertid om möjligt ej drabba sådana understödsformer, som endast åsyfta att upprätthålla en nödortftig bärgning. Då staten i vidsträcktare mån kommer medborgarne till hjälp, synes det däremot ingalunda obilligt att denna hjälp i någon mån minskas. Sådana synpunkter synas exempelvis böra anläggas på anslagen till mödrahjälp och moderskapspenning, på vissa av de anslag, som ingå i den bostadssociala politiken, på statens bosättningslånefond och på vissa andra av sociala skäl dikterade anslag särskilt å femte och nionde huvudtitlarna.

Efter dessa allmänna erinringar tillåta vi oss angiva vissa särskilda, i det föregående ej berörda anslag, å vilka möjligheter till besparingar utöver vad propositionen avser synas vara förhanden. Det säger sig självt att denna översikt icke kan göra anspråk på fullständighet; en systematisk och ingående undersökning av gällande riksstat har det icke varit möjligt för oss att företaga, och helt visst finnas andra områden än de av oss nedan berörda, där besparingar kunna ifrågakomma.

Driftsbudgeten.

V B 11—12. *Mödrahjälp* (5,800,000 + 150,000 kr.). Å detta anslag, som blivit belastat långt utöver vad man avsett med detsamma, torde det vara angeläget att genomföra en skärpt behovsprövning så att verksamheten koncentreras på de fall, där det mest trängande behovet föreligger. Vunna erfarenheter torde giva tillfyllestgörande stöd för vidtagande av en sådan åtgärd snarast möjligt.

V B 15. *Bidrag till upplysningsverksamhet i emigrationsfrågor* (10,000 kr.).

V B 47. *Moderskapspenning* (4,700,000 kr.). En skärpning av villkoren finna vi i likhet med departementspromemorian böra övervägas. Starka skäl finnas emellertid att härvidlag gå rigorösare tillväga än i denna P. M. avsetts. Vi vilja ifrågasätta om ej inkomstgränsen kunde sättas vid ett beskattningsbart belopp av 1,000 (nu 3,000) kr.

V C 22. *Bidrag till uppförande, inrättande eller inlösen av vårdhem för lättskötta sinnessjuka* (550,000 kr.). Större delen av detta anslag är enligt uppgift ännu odisponerad. Hur behjärlansvärt ändamålet än må vara, synes dock något uppskov med planerade byggnadsföretag vara försvarligt.

V C 44. *Bidrag till uppförande m. m. av epidemisjukhus* (300,000 kr.). Om detta anslag gäller vad som sagts om det närmast föregående.

V C 71. *Bidrag till förebyggande mödra- och barnavård* (275,000 kr.). På detta anslag synas besparingar möjliga, till den del det avser inredning och utrustning av centraler.

V C 72. *Skyddsläkemedel åt vissa kvinnor och barn* (150,000 kr.). Vid dispositionen av detta anslag, som är helt nytt, synes största möjliga varsamhet böra iakttagas till förebyggande av ett eljest säkerligen avsevärt överskridande av anslaget.

VI E 8. *Bidrag för turistreklam- och upplysningsverksamhet i utlandet* (250,000 kr.).

VIII I 28. *Bidrag till skolhemsbyggnader* (250,000 kr.). Det kan ifrågasättas, om ej denna bidragsverksamhet tills vidare kunde inställas.

VIII K 3. *Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar* (252,000 kr.). Avsevärda besparingar borde kunna göras, i varje fall å de delbelopp, som avse föreläsares resekostnader och anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar i samband med studiecirkelverksamhet.

VIII K 4. *Understöd för anordnande av flyttande folkhögskolekurser* (70,000 kr.).

VIII K 10. *Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* (378,300 kr.). Ehuru en avsevärd del av detta anslag synes vara bunden genom redan skedda anvisningar, borde det eftersträvas att åstadkomma besparingar till större belopp än det i departementspromemorian avsedda.

IX F 12. *Förekommande och hämmande av smittsamma husdjurssjukdomar. Åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen* (2,000,000 kr.). Å detta anslag torde avsevärda besparingar böra eftersträvas genom ändring i grunderna för bidragstilldelningen.

IX H 1—6. *Egnahemsbildning*. Vi erinra om den omorganisation av egnahemsverksamheten, som beslöts vid innevarande års lagtima riksdag och som, sedan den bragts i full tillämpning, är ägnad att ådraga staten väsentligt ökade kostnader. Den nya organisationen är i huvudsak avsedd att träda i kraft först under nästa budgetår. Huruvida besparingar under innevarande budgetår äro möjliga, kunna vi ej bedöma. I varje fall är det angeläget att noga överväga, huruvida beslutet, i vad avser kommande budgetår, bör fullföljas, och att tillse, att inga åtgärder vidtagas, som kunna föregripa lagtima riksdagens beslut i denna fråga.

IX H 8. *Jordanskaffningsverksamhet inom Västernorrlands m. fl. län* (300,000 kr.). På sätt 1936 års egnahemsutredning avsett, torde bidrag ej

böra givas till nya kolonisationsföretag; även i övrigt borde stark återhållsamhet vara påkallad.

IX H 13. *Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag (3,000,000 kr.)*. Någon avsevärd besparing synes knappast stå att ernå under innevarande budgetår när bidrag redan blivit beviljade. Men i och för sig vore någon tids uppskov med vissa hithörande företag berättigat. Särskilt synas skäl föreligga att ej bevilja bidrag till nya företag. Bidragstilldelningen (som för innevarande budgetår av riksdagen maximerats till 3,800,000 kr.) torde sålunda kunna väsentligt begränsas.

IX L 4. *Rikets allmänna kartverk: Anskaffande av flygplan m. m. (333,000 kr.)*.

X C 19. *Befrämjande av hemslöjden inom Bohuslän (30,000 kr.)*. Det bör erinras att detta anslag anvisats under tvekan om lämpligheten av särskilda åtgärder till stöd för hemslöjden i en viss landsända.

I propositionen förekomma på åtskilliga punkter uttalanden till förmån för begränsning av statens utgifter för stipendier till studieresor, för anordnande av tillfälliga undervisningskurser o. d. I stort sett synas de därvid tillämpade grundsatserna böra godkännas. Men det synes oss kunna ifrågasättas att på vissa punkter gå mera rigoröst tillväga. Vi vilja, utan att för varje särskilt fall kunna med säkerhet bedöma besparingsmöjligheterna, erinra om anslagen III D 8: *Upplysningsarbete för freden* (det delbelopp å 4,400 kr. som avses till stipendier för studier av Nationernas förbunds organisation och verksamhet), V B 80: *Stipendier för utbildning av blivande skyddshemspersonal* (11,000 kr.), V C 63: *Fortbildningskurser i barnavård* (6,500 kr.), V C 66: *Bidrag till specialutbildning av barnsjuksköterskor* (10,000 kr.), VIII I 21: *Fortsättningsskolor. Utbildningskurser för lärare* (20,000 kr.), IX D 24: *Specialkurs för lantbruksstuderande m. fl.* (38,000 kr.).

Kapitalbudgeten och statens utlåningsfonder.

Det är svårt för oss att med någon grad av bestämdhet angiva anslag å kapitalbudgeten, å vilka besparingar kunde vara möjliga. Vi äga nämligen ej kännedom om i vilken utsträckning byggnadsföretag m. m. blivit bundna genom entreprenadkontrakt och andra dispositioner. Det är också givet, att omfattningen av statens kapitalutgifter i väsentlig mån måste bero av läget på kapitalmarknaden och arbetsmarknaden, vadan definitiva omdömen icke nu kunna fällas. Vi inskränka oss för den skull till några påpekanden.

Vad angår den statens låneverksamhet som betingas av bostadssociala skäl (se Ufk IV: 1—3 och V: 1—3), vilja vi hävda att en viss begränsning av ifrågavarande låneverksamhet i en tid av allvarliga finansiella svårigheter icke kan undgås. Oavsett hur läget på arbetsmarknaden gestaltar sig (jfr prop. bil. s. 81), böra hithörande fondavsättningar (om tillhoppa 13,750,000 kr.) kunna avsevärt begränsas. Enahanda synpunkter synas oss böra anläggas på vissa andra, i propositionen ej berörda fonder: *arrendeegnahems-*

lånefonden (Ufk IV: 15, avsättning: 500,000 kr.), *arbetarsmåbrukslånefonden* (Ufk IV: 16, avsättning: 4,000,000 kr.) och *statens bosättningslånefond* (Ufk IV: 4, avsättning: 5,000,000 kr.).

Bland kapitalanslagen hava vi vidare, utöver de i propositionen berörda, uppmärksammat Ufk I C 20: *Anläggningar och förlag för automobiltrafik* (2,900,000 kr.). Ingen alltför stor olägenhet torde uppkomma, om statens engagement i automobiltrafiken i närvarande tid utvecklas i något långsamare takt än förut varit avsett.

I samband med frågan om de inskränkningar, som statsverksamheten i nuvarande krisläge måste underkastas, kunna vi icke underlåta att bringa i erinran det beslut som innevarande års riksdag fattade i frågan om åtgärder för enhetliggörande av det svenska järnvägsnätet. Detta beslut syftade till åtgärder, som äro ägnade att på ett utomordentligt sätt belasta de svenska statsfinanserna. Det borde enligt vår mening icke kunna råda delade meningar om att detta vittsyftande företag under nuvarande förhållanden icke kan fullföljas på sätt som med nämnda riksdagsbeslut avsågs.

Med åberopande av vad nu anförts tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen vid besvarande av Kungl. Maj:ts proposition nr 79 måtte uttala sig i överensstämmelse med vad ovan anförts.

Stockholm den 25 november 1939.

Gunnar Persson.

Ivar Anderson.

Gösta Bagge.

T. V. Lundell.

Erik Hagberg,
Malmö.

Nils V. Sandström.